

Istorijska zabeleška

Osamdesetih godina šesnaestog veka, jedan par je živeo u Ulici Henli, u Stratfordu, i imali su troje dece: Suzanu i blizance Hamneta i Džudit.

Dečak Hamnet umro je 1596, u uzrastu od jedanaest godina.

Otprilike četiri godine kasnije, njegov otac je napisao pozorišni komad pod naslovom *Hamlet*.

*Nema ga, gospo, umro je on,
Umro je, ne postoji;
Vrh nogu njemu stanac kam,
Vrh glave busen stoji.*

„Hamlet“, IV čin, scena 5*

Hamnet i Hamlet su zapravo isto ime, korišćeno u oba oblika u matičnim knjigama u Stratfordu krajem šesnaestog i početkom sedamnaestog veka.

Stiven Grinblat „Smrt Hamneta i nastanak *Hamleta*“,
Njujork rivju of buks (21. oktobar 2004)

* Vilijam Šekspir, *Hamlet*, prevod Velimir Živojinović. (Prim. prev.)

I

Dečak je išao niz stepenice.
Kroz uzan i zavojit prolaz polako se spuštao, klizeći uza zid, a čizme su mu se sa svakim gazištem susretale uz tup udar.

Blizu dna, zastao je za trenutak i osvrnuo se u pravcu iz kojeg je došao. A onda, iznenada odlučan, preskočio poslednja tri stepenika, kao što je i navikao. U padu se sapleo i dočekao na kolena, na podu od kamenih ploča.

Bilo je kasno leto, dan zagušljiv i bez vetra, a sobu u prizemlju brazdale su duge pruge svetlosti. Spolja ga je pogledom streljalo sunce: žuto, ispresecano letvicama s prozora, smešteno u gips.

Ustao je, protrljao noge. Pogledao je na jednu stranu, uz stepenice; onda na drugu, nesposoban da odluči kuda će krenuti.

U praznoj sobi, vatra je meditirala u ognjištu: narandžasta žeravica ispod tankog, spiralnog dima. Bol u ozleđenim čašicama kolena pulsirao mu je zajedno sa srcem. Ruku je položio na rezu vrata što vode ka stepeništu, a oguljeni kožni vrh čizme podigao, usmerio u pokret, u beg. Světla, gotovo zlatna kosa rasla mu je u čupercima iznad čela. Ovde nikoga nema.

Uzdahnuo je, uvlačeći topli, prašnjavi vazduh, pa krenuo preko sobe, kroz ulazna vrata, na ulicu. Buka ručnih kolica, konja, uličnih prodavaca, ljudi što dozivaju jedni druge, uzvik čoveka što baca džak kroz gornji prozor – ništa do njega nije dopiralo. Prošao je ispred kuće, do susednih vrata.

Miris doma njegovih babe i dede uvek je isti: sagorelo drvo, pasta za glancanje, koža, vuna. Sličan je, a opet neodređeno drugačiji od onog u susednom dvosobnom stanu, koji je njegov deda sagradio u uskom prostoru pored veće kuće, i u kojem on živi s majkom i sestrama. Ponekad ne shvata zašto je to tako. Ta dva životna prostora su, najzad, razdvojena samo tankim zidom od naboja, ali vazduh je drugačije sorte, drugačijeg mirisa, drugačije temperature.

Ova kuća zviždi od promaje i vazdušnih vrtloga, odjekuje od kuckanja i udaraca čekićem iz radionice njegovog dede, od lupanja i dozivanja mušterija pred izlogom, od buke i talasanja u dvorištu, od zvukova dolazaka i odlazaka njegovih stričeva.

Ali ne i danas. U prolazu, dečak je osluškivao ne bi li čuo zvuke zaokupljenosti poslom. Odatle je video da je radionica, s njegove desne strane, pusta, da su hoklice uz tezgu prazne, da alat na pultu miruje, a poslužavnik sa ostavljenim rukavicama, nalik otiscima šaka, stoji naočigled svima. Prozor za prodaju je zatvoren i zakatančen. Nikog nema ni u trpezariji, s njegove leve strane. Na dugačkom stolu stoje naslagane salvete, neupaljena sveća, hrpa perja. I ništa više.

Probao je nekoga da dozove: pozdrav, upitan ton. Jednom, drugi put. Onda je naherio glavu, oslušnuo hoće li biti odgovora.

Ništa. Samo škriputanje greda što se blago šire na suncu, uzdah vazduha što prolazi ispod vrata, između soba, šušanj platnenih zavesa, pucketanje vatre, neodređeni zvuci kuće koja se odmara, pusta.

Stegao je prste oko gvozdene kvake. Od dnevne vrućine, čak i ovako kasno, kroz kožu mu je izbijao znoj: po čelu, niz leđa. U kolenima, oštar bol ga je probadao, pa iščezavao.

Dečak je otvorio usta. Poimence, jednog po jednog, stao je da doziva sve ljude koji žive ovde, u ovoj kući. Baku. Služavku. Stričeve. Tetku. Šegrta. Dedu. Sve ih je dozivao, jedno za drugim. Na tren mu je prošlo kroz glavu da uzvikne i očevu ime, da ga glasno pozove, međutim njegov otac je miljama i satima i danima daleko, u Londonu, gde dečak nikad nije bio.

Ali gde mu je majka, voleo bi da zna. Gde mu je starija sestra, gde je baka, gde su stričevi? Gde je služavka? Gde je deda, koji nema običaj da izlazi iz kuće preko dana? Koga obično možeš naći u radionici kako kinji šegrta ili zapisuje prihod u knjigu. Gde su svi? Kako je moguće da su obe kuće prazne?

Krenuo je prolazom. Zaustavio se na vratima radionice i brzo bacio pogled preko ramena, da se uveri kako nikog nema, a onda stupio unutra.

Dedina radionica rukavica je prostor u koji mu je retko dozvoljeno da uđe. Zabranjeno je čak i zastajanje pred vratima. Šta stojiš tamo dokon, zaurloao bi deda. Zar pošten čovek ne može da radi svoj posao a da se ljudi ne zaustavljaju da blenu u njega? Zar nemaš pametnija posla nego da se tu vrzmaš i hvataš zjale?

Hamnet ima brzu pamet: bez problema razume lekcije nastavnika u školi. Može da uhvati logiku i značenje onoga što mu govore, i spremno sve upamti. Glagola i gramatike, glagolskih vremena i retorike, brojeva i računice seća se s lakoćom koja povremeno izaziva zavist kod drugih dečaka. Ali isto tako, ima um kojem je lako skrenuti pažnju. Kolica što prolaze ulicom za vreme časa grčkog odvušla bi mu pažnju sa table na to da se zapita kuda ta kolica idu i šta nose, i na onaj put kad je stric njega i njegove sestre vozio na kolima punim sena, i kako je to bilo divno, na miris i bockanje tek pokošenog sena, na točkove što se kreću u ritmu kopita umorne kobile. Poslednjih nedelja su ga više od dvaput išibali u školi zato što nije pažljiv na času (baka mu je rekla da će, ako se to još jednom desi, samo još jednom, javiti njegovom ocu). Nastavnici to ne shvataju. Hamnet brzo uči, može da recituje napamet, ali nije usredsređen na rad.

Glasanje ptice na nebu može ga navesti da usred rečenice prestane da govori, kao da su ga nebesa pogodila munjom te je ostao gluv i nem. Dovoljno je da krajičkom oka vidi kako neko ulazi u sobu, pa da prekine sve što radi – jede, čita ili prepisuje nešto za domaći zadatak – i zapilji se u tog nekog kao da nosi važnu poruku samo i jedino za njega. Pokazuje sklonost da ispusti konce stvarnog, opipljivog sveta oko sebe i uđe u neki drugi. Sedeće u sobi telom, ali u mislima će biti negde drugde, biće neko drugi, na nekom mestu samo njemu znanom. Probudi se, dete, viknuće baka i pucnuće prstima pred njim. Vрати se, prošištaće starija sestra Suzana i udariće mu zvrčku po uhu. Pazi na času, vikaće nastavnici. Kud si otišao?, šapnuće mu Džudit kad se konačno vrati u ovaj svet, kad dođe k sebi, kad se osvrne i otkrije da je ponovo u svojoj kući, za svojim stolom, okružen svojom porodicom, uz majku, koja ga gleda s polusmeškom jer tačno zna gde je bio.

U isto vreme, sada, dok ulazi u zabranjeni prostor radionice rukavica, Hamnet je zaboravio šta treba da radi. U trenutku je iskliznuo, oslobodio se sidrišta, činjenice da Džudit nije dobro i da joj treba neko da se pobrine za nju, da on treba da nađe njihovu majku ili baku ili bilo koga drugog ko će možda znati šta da radi.

Kože su visile sa šipke. Hamnet ume da prepozna tačkastu, kao rđa crvenu kožu jelena, nežnu i podatnu jareću, grubu i čekinjastu svinjsku, manje kože veверica. Dok im je prilazio, zašuštale su i pomerile se na kukama, kao da je u njima ostalo još života, samo malo, taman toliko da ga čuju kako dolazi. Pružio je prst i dotakao kozju kožu – neizrecivo meku, kao rečne alge koje mu dodiruju noge kad po toplim danima pliva. Blago se njihala napred-nazad, a noge su se širile, pa se pružale, kao u letu, poput ptice ili duha.

Hamnet se okrenuo, osmotrio dva sedišta uz radnu tezgu: jedno je obloženo kožom, izlizanom i glatkom od trenja o pantalone njegovog dede, a drugo je hoklica od tvrdog drveta

za Neda, šegrta. Video je alatke, okačene o kuke na zidu iznad radne tezge. Kadar je da prepozna one što su za sečenje, one za rastezanje, pa za probadanje i šivenje. Video je da uži kalup za rastezanje rukavice – koji se koristi za žene – nije na svom mestu, da je ostavljen na tezgi gde radi Ned, pognute glave, povijenih ramena i nervoznih, otupelih prstiju. Hamnet je znao da njegovom dedi malo treba da bi se izdrao na tog dečaka, ili možda nešto još gore, pa je zato podigao kalup, odmerio njegovu toplu, drvenu težinu, i vratio ga na kuku.

Upravo se spremao da izvuče fioku u kojoj stoje kalemi s koncem i kutije s dugmadi – pažljivo, pažljivo, jer zna da će fioka zaškripati – kad mu je do ušiju dopro neki zvuk, lagano pomeranje ili struganje.

U roku od nekoliko sekundi, Hamnet je izjurio napolje, duž prolaza, pa u dvorište. Vratila mu se misao na zadatak koji ima. Zašto je petljao po radionici? Njegovoj sestri nije dobro: mora naći nekog da pomogne.

Jedna za drugim, naglo i bučno otvarao je vrata dvorišne kuhinje, pa pivare, pa perionice. Sve su bile prazne, mračne i hladne. Ponovo je dozivao, ovoga puta pomalo promuklo, grla odranog od vikanja. Naslonio se na zid letnje kuhinje i šutnuo orahovu ljusku; poletela je preko dvorišta. Bio je krajnje zbunjnjen jer je tako sam. Neko treba da bude ovde; neko je uvek ovde. Gde mogu biti? Kako je moguće da su svi izašli? Kako je moguće da ni majka ni baka nisu u kući i, kao obično, ne otvaraju rernu, ne mešaju nešto u loncu na vatri? U dvorištu, Hamnet se osvrtao oko sebe, ka vratima prolaza, ka vratima pivare, ka vratima u njihov stan. Kuda da ide? Kome da se obrati za pomoć? I gde su svi?

Svaki život ima svoje jezgro, svoje središte, svoj epicentar, iz kojeg sve izvire, gde se sve vraća. Ovo je trenutak odsutne majke: dečak, prazna kuća, pusto dvorište, krik koji niko ne

čuje. On kako tu stoji, iza kuće, i doziva ljude koji su ga hranili, povijali, uspavljivali, držali za ruku kad je pravio prve korake, učili ga da koristi kašiku, da duva u čorbu pre no što počne da jede, da pazi kako prelazi ulicu, da ne dira pse kad spavaju, da plakne šolju pre nego što će piti iz nje, da se kloni duboke vode.

To će počivati u samom njenom jezgru, do kraja života.

Hamnet je vukao noge u čizmama po šljunku u dvorištu. Video je ostatke igre koje su se Džudit i on igrali ne tako davno: dugačka parčad uzice za koju su vezane šišarke da bi ih vukli i ljuljali pred mačićima kuhinjske mačke. Majušna su to stvorenja, imaju lica kao maćuhice i meke jastučice na šapama. Mačka se zavukla u bačvu u skladištu da se omaci i krila se tamo nedejljama. Hamnetova baka je svuda tražila mladunce, u nameri da ih sve podavi, kao što je imala običaj, ali mačka ju je osujetila, zadržala je svoje bebe na tajnom i sigurnom mestu, a sad su napola odrasli, njih dvoje, pa jure svuda naokolo, penju se na džakove, jure peruške i pramenove vune i otpalo lišće. Džudit ne može da se rastane od njih na dugo. Obično nosi jedno u džepu kecelje, rečito nabrekлом, pa je odaju dva uha što vire, a onda njihova baka zbog toga viče i preti kablom punim vode. Hamnetova majka im, međutim, šapće da su mačići preveliki da bi ih baka podavila. „Sad to više ne bi mogla“, kaže im, kad su sami, brišući suze sa Džuditinog užasnutog lica. „Ne bi imala stomak za to – otimali bi se, znate, borili bi se.“

Hamnet je prišao napuštenim šišarkama sa uzicama utisnutim u utabanu zemlju dvorišta. Mačića nigde nije bilo. Gurnuo je šišarku vrhom čizme i ona se zakotrljala od njega u nepravilnom luku.

Podigao je pogled ka kućama, ka mnoštvu prozora na velikoj i tamnom ulazu u sopstvenu. Džudit i on bi inače bili oduševljeni što su sami. On bi se, baš u ovome času, trudio da je ubedi da se sa njim popne na krov kuhinje, kako bi mogli

da dohvate grane šljive koje prelaze preko komšijskog zida. Pune su, krcate plodovima čija zlatnocrvena koža samo što ne pukne od zrelosti; Hamnet ih je spazio s gornjeg prozora babine i dedine kuće. Da je ovo dan kao i svaki drugi, on bi pomogao Džudit da se popne na krov i napuni džepove ukradenim voćem, uprkos njenoj nelagodnosti i negodovanju. Ona ne voli da radi ništa nepošteno i zabranjeno, pa joj je bezazlenost u prirodi, ali Hamnet je obično ubedi u nekoliko reči.

Danas, međutim, dok su se igrali s mačićima koji su umakli preranoj smrti, kazala je da je boli glava, da oseća bol u grlu, da joj je hladno, a onda da joj je vruće, pa je ušla u kuću da legne.

Hamnet se vratio kroz vrata glavne kuće, pa prolazom. Već je bio gotovo izašao na ulicu – kad je začuo nešto. Neki škljocaj ili pokret, neznatan zvuk, ali svakako zvuk koji pravi drugo ljudsko biće.

„Hej?“, pozvao je. Sačekao. Ništa. Iz trpezarije i salona iza nje vratila mu se tišina. „Ko je tamo?“

Za trenutak, samo za tren, pozabavio se mišlju da je to možda njegov otac, da se vratio iz Londona da ga iznenadi – to se već događalo. Njegov otac će biti tamo, iza onih vrata, možda se krije kao u igri, kao iz lukavstva. Kad Hamnet uđe u sobu, otac će iskočiti; imaće poklone u torbi, u novčaniku; mirisaće na konje, na seno, na mnogo dana na putu; obavice ruke oko svoga sina i Hamnet će priljubiti obraz uz grubi šnur na očevoj kožnoj jakni.

On zna da to nije njegov otac. Zna to, uistinu. Njegov otac bi odgovorio na više puta ponovljeno dozivanje, nikad se ne bi krio u pustoj kući. Pa ipak ga je, po ulasku u salon, obuzeo onaj osećaj kao da propada od razočaranja kad je ugledao dedu za niskim stolom.

Zbog zavesa navučениh na većinu prozora, sobu je ispunjavao polumrak. Deda mu je bio okrenut leđima, u čučnju, petljao je s nekim hartijama, s platnenom torbom, s neakvim žetonima. Na stolu je bio vrč, i pehar. Ruka njegovog dede

vijugala je između tih predmeta, glava mu je bila pognuta, dah neujednačen i sipljiv.

Hamnet se učtivo nakašljao.

Deda se okrenuo, lica žestokog, gnevnog, a ruka mu je poletelala kroz vazduh kao da se brani od napadača. „Ko je tamo?“, povikao je. „Ko je to?“

„Ja sam.“

„Ko?“

„Ja.“ Hamnet je zakoračio ka uzanom zraku svetlosti što koso pada kroz prozor. „Hamnet.“

Deda je naglo seo, uz tup udar. „Prepao si me, dečko“, viknuo je. „Šta se tako šunjaš okolo?“

„Izvinjavam se“, rekao je Hamnet. „Zvao sam i zvao, ali niko se nije javio. Džudit je...“

„Izašle su“, prekinuo ga je deda uz odsečan pokret šake iz zgloba. „A i šta će ti sve te žene?“ Uhvatio je vrč za vrat i naciljao ka peharu. Tečnost – pivo, pomislio je Hamnet – šljusnula je strmoglavu, što u pehar što na papire po stolu, pa je deda počeo da psuje, a onda i da tapka rukavom po njima da ih osuši. Hamnetu se prvi put javila misao da je deda možda pijan.

„Znate li kuda su otišle?“, upitao je.

„A?“, rekao je deda, i dalje brišući tečnost s hartija. Njegov gnev zbog toga što su se navlažile isukaće se i usmeriti ka njemu kao mač. Hamnet je već osećao njegov špicasti vrh kako se kreće po sobi tražeći protivnika, pa se setio majčinog leskonog pruta i toga kako se povijao prema vodi, samo što on nije podzemna vodena struja, a bes njegovog dede uopšte nije isto što i drhtave viline rašlje. On je prodoran, oštar, nepredvidiv. Hamnet nije imao pojma šta će se desiti sledeće, a ni šta bi trebalo da radi.

„Šta stojiš tu i zevaš?“, prosiktao je deda. „Pomozi mi.“

Hamnet je prišao korak bliže, pa još jedan. Oprezan je, u glavi su mu očeve reči: Drži se podalje od dede kad je loše volje. Postaraj se da ga se kloniš. Drži se podalje, čuješ?

Otac mu je to rekao prilikom svoje poslednje posete, kad su pomagali u istovaru koža sa kola iz štavionice. Džon, njegov deda, ispustio je zavežljaj koža u blato i, u iznenadnom napadu zlovolje, zavitlao nož za guljenje voća ka dvorišnom zidu. Otac je odmah povukao Hamneta nazad, iza sebe, da ga skloni s puta, ali Džon je projurio pored njih, u kuću, bez reči. Otac je obema rukama obuhvatio Hamnetovo lice, prstiju savijenih pozadi na Hamnetovom vratu, postojanog i ispitivačkog pogleda. Tvoje sestre neće dirati, ali za tebe brinem, promrmljao je, mršteći se. Znaš na koje raspoloženje mislim, zar ne? Hamnet je klimnuo glavom, ali želeo je da produži taj trenutak, da mu otac tako još drži glavu: to mu je budilo osećaj lakoće, bezbednosti, osećaj da ga neko potpuno poznaje i da je nekome dragocen. U isto vreme, bio je svestan nekog zgrušavanja nemira u sebi, nalik obroku koji želudac ne želi. Setio se brzih i odsečnih reči što su probijale vazduh između oca i dede, kako je otac neprekidno podizao ruku da olabavi okovratnik kad je sedeo za stolom s roditeljima. Zakuni mi se, rekao mu je otac dok su stajali u dvorištu, promuklim glasom. Zakuni se. Moram da znam da ćeš biti bezbedan kad ja ne budem ovde da se za to postaram.

Hamnet smatra da drži reč. Podalje je. Sa druge strane ognjišta. Deda tu ne može da ga dohvati čak ni kad bi pokušao.

Deda je iskapio pehar jednom rukom, a drugom otrešao kapljice s lista hartije. „Uzmi ovo“, naredio je pružajući stranicu.

Hamnet se sagnuo napred, ne pomerajući stopala, i uzeo papir vrhovima prstiju. Poput proreza, dedine oči su motrile; jezik mu je virio iz ugla usana. Sedeo je na stolici, pogrbljen: stara tužna žaba na kamenu.

„I ovo.“ Pružio mu je drugi papir.

Hamnet se sagao isto onako, održavajući potrebno rastojanje. Mislio je na oca, na to kako bi se ponosio njime, kako bi bio zadovoljan.

Deda je nasrnuo hitro kao lisica. Sve se dogodilo tako brzo da Hamnet posle nije bio siguran kojim se redom odigralo:

stranica je odlepršala na pod između njih, dedina ruka ga je zgrabila za ručni zglob, onda za lakat, povukla ga napred, u razmak među njima, u prostor na koji mu je otac rekao da pazi, a druga ruka, koja je još držala pehar, podigla se, brzo. Hamnet je bio svestan sevanja pred očima – crveno, narandžasto, boje vatre, strujale su mu iz ugla oka – pre nego što je osetio bol. Rub pehara pogodio ga je odmah ispod obrve.

„To će te naučiti“, rekao je deda, mirnim glasom, „da se ne šunjaš oko ljudi.“

Suze su grunule u Hamnetove oči, u oba oka, ne samo u ono povređeno.

„Plačeš, a? Kao devojčica? Loš si kao i tvoj otac“, rekao je deda, s gađenjem, i pustio ga. Hamnet je odskočio unazad i udario cevanicom o stranicu salonskog ležaja. „Samo plačeš i cmizdriš i jadikuješ“, promrmljao je deda. „Bez kičme. Bez razuma. To je oduvek bila muka s njim. Ni na čemu se nije mogao zadržati.“

Hamnet je istrčao napolje, pa na ulicu, brišući lice, upijajući krv rukavom. Ušao je na svoja ulazna vrata i popeo se stepeništem u gornju sobu, gde je ležala mala prilika na slamarici pored velikog kreveta njegovih roditelja, zaklonjenog zavesom. Bila je obučena – braon kecelja, bela kapica sa odvezanim vrpčama što joj se pružaju niz vrat – i ležala je na čaršavima. Izula je čizme i ostavila ih da leže, izvrnute, kao par praznih mahuna, pored nje.

„Džudit“, rekao je dečak i dodirnuo joj ruku. „Je l' ti malo bolje?“

Devojčicini kapci su se podigli. Za trenutak je zurila u brata, kao iz velike daljine, a onda ponovo sklopila oči. „Spavam“, promrmljala je.

Ona ima isto, srcoliko lice kao i on, isto visoko čelo, od kojeg uspravno raste kosa iste boje kukuruza. Oči čiji se pogled načas zadržao na njegovom licu iste su boje – tople, čilibarske, poprskane zlatom – i isto postavljene kao i njegove. Tako je s razlogom:

imaju zajednički rođendan, baš kao što su i delili majčinu utrobu. Taj dečak i ta devojčica su blizanci, rođeni u razmaku od nekoliko minuta. Lice kao da su rođeni u istoj posteljici.

Sklopio je prste oko njenih – isti nokti, isti oblik zglobova prstiju, mada su njegovi krupniji, širi, prljaviji – i pokušao da ublaži pomisao kako su njeni klizavi i vrući na dodir.

„Kako si?“, upitao je. „Bolje?“

Devojčica se promeškolljila. Prsti su joj se svili oko njegovih. Brada joj se podigla, a onda pala. Dečak je video oteklinu u korenu njenog grla. I još jednu, na mestu gde se rame sreće s vratom. Piljio je u njih. Par prepeličjih jaja ispod Džuditine kože. Blede, jajaste, ugneždene kao da čekaju da se izlegu. Jedna na vratu, druga na ramenu.

Nešto je izgovorila, usne su joj se rastavile, jezik se pokrenuo u ustima.

„Šta si rekla?“, upitao je on i nagnuo se bliže.

„Tvoje lice“, kazala je. „Šta ti se desilo s licem?“

Dečak je spustio ruku sebi na čelo, opipao otok, osetio na dodir da je vlažno od nove krvi. „Ništa“, odgovorio je. „Ništa. Slušaj“, dodao je, sad žurno. „Idem da nađem lekara. Neću dugo.“

Ona je još nešto rekla.

„Mama?“, ponovio je dečak. „Ona... stiže. Nije daleko.“

Mama je, zapravo, više od milje daleko.

Agnes ima parče zemlje u Hjulendsu, iznajmljeno od njenog brata, koje se proteže od kuće u kojoj je rođena pa do šume. Tu drži pčele, u košnicama ispletenim od konoplje, što bruje od marljivog i zauzetog života; tu su redovi lekovitih trava, cveća, bilja, stabljika što se uvijaju oko pobodenih pritki. Agnesin veštičji vrt, tako ga zove njena maćeha i prevrće očima.

Agnes se gotovo svake nedelje može videti kako se kreće tamo-amo duž leja tih biljaka, čupa korov, spušta ruku na namotaje svojih košnica, orezuje stabljike tu i tamo, i skriva

određene cvetove, listove, mahune, latice, semenke u kožnu torbu na boku.

Danas ju je ovamo pozvao njen brat, poslao je malog pastira da joj kaže da nešto nije u redu sa pčelama – ostavile su košnicu i okupljaju se u drveću.

Agnes je kružila oko pletenih košnica, osluškivala šta joj pčele govore; osmatrala roj u voćnjaku, crnkastu mrlju raširenu u granju, što vibrira i treperi od uvređenosti. Nešto ih je uznemirilo. Vreme, promena temperature, ili je neko dirao košnicu? Deca, odbegla ovca, njena maćeha?

Zavukla je ruku gore pa ispod, u košnicu, pored ruba, kroz preostali omotač pčela. Pokreti su bili joj mirni u tamnoj senci drveća, boje reke, s debelom pletenicom pričvršćenom u punđu navrh glave, skrivenom pod belom kapom. Lice joj nije bilo prekriveno pčelarskim velom – nikad ga ne nosi. Kad biste joj se dovoljno približili, videli biste da joj se usne miču, da ispuštaju mrmor i coktanje insektima koji joj kruže iznad glave, sleću joj na rukav, naleću na lice.

Izvadila je saće iz košnice i čučnula da ga ispita. Površina mu je prekrivena, sve vrvi od nečega što izgleda kao jedan entitet koji se kreće: smeđ, s prugama zlata, krilcima nalik sićušnim srcima. To su stotine pčela, zgurane zajedno, drže se svoga saća, svoje nagrade, svoga rada.

Podigla je svežanj ruzmarina što se pušio i blago mahnula njime iznad saća; dim je ostavio trag u nepomičnom avgustovskom vazduhu. Pčele su se podigle, kao jedna, u roj iznad njene glave, oblak bez ivica, u vazdušastu mrežu što se stalno iznova izliva.

Bledi vosak je oguljen pažljivo, pažljivo, u korpu; med napušta saće u obazrivom, gotovo oklevajućem padu. Spor kao sirup, narandžastozlatan, prodornog mirisa timijana i slatke cvetne arome lavande, pada u lonče koje Agnes drži. Nit meda proteže se od saća do lončeta, širi se, uvija.

Onda osećaj promene, nemir vazduha, kao da joj je nečujno prošla ptica iznad glave. I dalje čučeci, Agnes je podigla pogled. Zbog tog pokreta, ruka joj se pomakla i med joj je kapnuo na zapešće, prešao preko prstiju, pa niz lonče sa strane. Agnes se namrštila, spustila saće i ustala ližući prste.

Osmotrla je slamnati krov i zabate Hjulendsa, s desne strane, beli oblatak oblaka iznad glave, nemirno granje šume, s leve strane, roj pčela u krošnjama jabuka. U daljini je njen brat, prvi do najmlađeg, terao ovce konjskom stazom, s prutom u ruci, s psom što jurca čas ka stadu čas od njega. Sve je kao što i treba da bude. Agnes se za tren zagledala u trzavu reku ovaca, u njihove hitre noge, u prljavo, od blata skorelo runo. Pčela joj je sletela na obraz; oterala ju je mahnuvši rukom.

Kasnije, i do kraja života, misliće kako je – da je tada krenula, da je pokupila torbe, biljke, med, i pošla kući, da je obratila pažnju na iznenadni, bezimeni nemir koji ju je obuzeo – možda mogla promeniti ono što se potom dogodilo. Da je ostavila svoje rojeve pčela da se same snalaze, da se same dovijaju, umesto što se trudila da ih namami nazad u košnice, možda bi sprečila ono što je nastupalo.

Međutim, nije to učinila. Izbrisala je oznojeno čelo, vrat, i kazala sebi da ne bude budalasta. Stavila je poklopac na puno lonče, umotala saće u list, spustila ruke na sledeću košnicu, da je pročita, da je razume. Naslonila se na nju, osetila njeno unutrašnje tutnjanje, vibriranje; osetila je njenu moć, njenu silinu, kao predstojeću oluju.

Dečak Hamnet kaskao je ulicom: za ugao, pored konja koji stoji, strpljiv, između ruda kola, pa oko grupe muškaraca okupljenih pred esnafskim domom, što se naginju jedni ka drugima, ozbiljnih lica. Prošao je kraj žene s bebom u naručju, što opominje starije dete da hoda brže, da drži korak, kraj čoveka

što udara magarca po sapima, psa koji podiže glavu s nečeg što jede da bi pogledao Hamneta, koji trči. Pas je lanuo jednom, kao oštar prekor, a onda se vratio glodanju.

Hamnet je stigao u lekarevu kuću – pitao je onu ženu s bebom kuda da ide – i zalupao na vrata. U trenutku je registrovao oblik svojih prstiju, svoje nokte, i pri pogledu na njih vratila mu se pomisao na Džudit; zalupao je jače. Udarao, treskao, vikao.

Vrata su se otvorila i iza njih se ukazalo usko, uzrujano lice neke žene. „Šta ti je, šta to radiš?“, viknula je i zamahnula krpom na njega kao da hoće da ga otera poput insekta. „I mrtvog bi probudila takva buka. Beži odavde.“

Htela je da zatvori vrata, ali Hamnet je skočio napred. „Ne“, rekao je. „Molim vas. Izvinite, gospodo. Treba mi lekar. Nama je potreban. Moja sestra – nije joj dobro. Treba mi lekar. Može li da dođe kod nas? Može li da dođe sada?“

Žena je čvrsto držala vrata crvenom rukom, ali gledala je Hamneta brižljivo, s pažnjom, kao da mu s lica čita koliko je problem ozbiljan. „On nije ovde“, rekla je konačno. „Kod pacijenta je.“

Hamnet je morao da proguta knedlu, s mukom. „Budite ljubazni, recite mi kad će se vratiti?“

Pritisak na vrata je oslabio. Zakoračio je jednom nogom u kuću, a druga je ostala napolju.

„Ne bih znala.“ Odmerila ga je od glave do pete, do noge koja je ušla u njeno predsoblje. „Šta muči tvoju sestru?“

„Ne znam.“ Pomislio je na Džudit i pokušao da se seti kako je izgledala dok je ležala na ćebadi, sklopljenih očiju, kože zajapurene ali ipak blede. „Ima groznicu. Legla je u postelju.“

Žena se namrštila. „Groznicu? Ima li bubotke?“

„Bubotke?“

„Grudve. Ispod kože. Na vratu, ispod pazuha.“

Hamnet je zurio u nju, u mali nabor kože između njenih obrva, u rub njene kape, kako joj se tare o pocrvenelu kožu iza uha, u krute uvojke njene kose što su se izvukli pozadi.

Razmišljao je o reči „bubotak“: zvučala mu je nekako biljno, kao da tim bubravim tonom dočarava ono što opisuje. Kroz grudi mu je prošla studen straha, obuhvatila mu srce iznenadnim pucketavim mrazom.

Žena se još više namrštila. Spustila je ruku Hamnetu nasred grudi i gurnula ga nazad, napolje iz svoje kuće.

„Idi“, rekla je, stegnutog lica. „Idi kući. Odmah. Kreći.“ Krenula je da zatvori vrata, ali je onda, kroz sasvim malo odškrinuta, kazala, ne neljubazno: „Reći ću lekaru da dođe. Znam ko si ti. Ti si rukavičarev dečko, zar ne? Unuk. Iz Ulice Henli. Kazaću mu da dođe tvojoj kući, kad se vrati. Idi sad. Nemoj zastajati u povratku.“ A onda je, kao po nekoj naknadnoj misli, dodala: „Neka te Bog čuva.“

Potrčao je nazad. Svet je bio nekako blistaviji, ljudi glasniji, ulice duže, boja neba napadno plava, kao da ga gleda. Onaj konj i dalje je stajao ispred svojih kola; pas se sad sklupčao na pragu. A on je opet mislio na bubotke. Već je ranije čuo tu reč. Zna šta to znači, šta označava.

Valjda nije to, pomislio je dok je skretao u svoju ulicu. Ne može biti. Ne može. Toga – neće ga imenovati, neće dopustiti sebi da uobličiti tu reč, čak ni u svojoj glavi – nije bilo u ovom gradu godinama.

Neko će, znao je, biti kod kuće kad stigne do ulaznih vrata. Kad ih otvori. Kad pređe prag. Kad pozove glasno nekoga, bilo koga. Biće odgovora. Neko će biti tamo.

I ne znajući, prošao je pored služavke, i pored babe i pored dede i pored starije sestre, na putu do lekareve kuće.

Njegova baba Meri išla je sporednom uličicom, dole bližu reke, da isporuči robu, sa štapom koji diže da se odbrani ako joj priđe neki naročito razmetljiv petlić, sa Suzanom iza sebe. Suzanu je povelala da joj nosi korpu s rukavicama – od jelenske kože, od jareće kože, postavljene veveričjim krznom,

postavljene vunom, vezene, obične. „Da me ubiješ ne znam“, govorila je Meri, kad je Hamnet prošao na kraju uličice a da ga nije opazila, „zašto bar ne pogledaju čoveka u oči kad ih pozdravi. To su neke od najboljih mušterija tvoga dede, oni što najviše plaćaju; ne bi falila trunka pristojnosti. I stvarno mislim da...“ Suzana je išla za njom i kolutala očima noseći korpu punu rukavica. Pomislila je kako izgledaju kao odsečene šake, puštajući da joj babin glas zamagli zvuk sopstvenog uzdaha, parče neba odsečeno obrisima vrhova zgrade.

Džon, Hamnetov deda, bio je među onim ljudima ispred esnafskog doma. Ostavio je proračune i izašao iz salona dok je Hamnet bio na spratu kod Džudit, i stajao je leđima okrenut Hamnetu dok je dečak trčao po lekara. Da je dečko u prolazu okrenuo glavu, video bi dedu kako se gura u svoju grupu, kako se naginje ka drugim ljudima, hvata ih za nevoljne ruke, šali se s njima, navaljuje da pođu s njim u krčmu.

Džon nije bio pozvan na ovaj sastanak, ali čuo je za njega, pa je došao u nadi da će uhvatiti ljude pre nego što se razidu. Želi samo da ponovo postane značajan i uticajan čovek, da povrati status koji je nekada imao. Može on to, zna da može. Treba mu samo da ga saslušaju ovi ljudi, koje poznaje godinama, koji poznaju njega, koji bi mogli da jemče za njegov posao, njegovu lojalnost ovom gradu. Ili, ako ništa drugo, za oproštaj esnafa i za to da gradske vlasti zažmure. Nekad je bio sudski izvršitelj, a onda visoki gradski većnik; nekad je sedeo u prednjem redu u crkvi i nosio grimiznu odoru. Zar su ovi ljudi to zaboravili? Kako su mogli da ga ne pozovu na ovaj sastanak? Nekad je imao uticaja – nekad je upravljao svima njima. Bio je neko i nešto. A sad je spao na to da živi od ono malo novca što mu najstariji sin šalje iz Londona (a kako je samo bio nemoguć kao mladić, dangubio po tržnici, traćio vreme; ko bi pomislio da će od njega ikada išta ispasti?).

Njegov posao i dalje cveta, jer će ljudima uvek trebati rukavice, a ako ovi ljudi znaju za njegove tajne poslice u trgovini

vunom, za opomene što ne ide u crkvu i globu koju je platio jer baca đubre na ulicu, nema veze, neka znaju. On može da podnese njihovo neodobranje, njihove globe i podrugljivo mrmljanje o tome kako je upropastio svoju porodicu, isključenje sa sastanaka esnafa. Njegova kuća je jedna od najlepših u gradu: to je i dalje tako. Međutim, ne može da podnese što niko ne želi da ide na piće s njim, da prelomi hleb za njegovim stolom, da se ogreje uz njegovo ognjište. Ispred esnafskog doma ljudi izbegavaju njegov pogled, nastavljaju svoje razgovore. Ne slušaju njegov unapred pripremljen govor o pouzdanom rukavičarskom zanatu, o njegovim uspesima, o njegovim trijumfima, pozive u krčmu, na večeru u njegovu kuću. Rasejano klimaju glavom; okreću se od njega. Jedan ga tapše po ramenu, kaže jašta, Džone, jašta.

I tako odlazi u krčmu sam. Samo nakratko. Nema ničeg lošeg u tome da čovek sam sebi pravi društvo. Sedeće tamo, u polumraku, kao u sumrak, s patrljkom sveće na stolu pred sobom, i gledati kako zalutale muve kruže i kruže u njenoj svetlosti.

Džudit leži na krevetu, a zidovi kao da bubre ka unutrašnjosti, pa se vraćaju nazad. Unutra, napolje, unutra, napolje. Stubovi oko kreveta njihovih roditelja, u uglu, migolje se i uvijaju kao zmije; tavanica iznad nje se mreška kao površina jezera; sopstvene ruke joj istovremeno izgledaju i previše blizu i veoma udaljene. Linija na kojoj se belina gipsa susreće s tamnim drvetom greda svetluca i prelama se. Lice i grudi su joj vrela, gore, prekriveni su klizavim znojem, ali stopala su joj hladna kao led. Zadrhti jednom, dvaput, pa se zgrči, a zidovi se saviju ka njoj, sklapajući se, a onda se povuku. Da bi odagnala zidove, guje krevetskih stubova, tavanicu što se kreće, Džudit sklapa oči.

Čim to učini, obre se negde drugde. Na mnogim mestima istovremeno. Hoda po livadi, čvrsto drži nečiju ruku. Ta ruka pripada njenoj sestri Suzani. Ima duge prste i mladež na

četvrtom zglavku. Ta ruka ne želi da je ona drži: prsti joj nisu obavijeni oko njenih nego kruti i pravi. Suzana hoda krupnim koracima kroz visoku travu livade, i sa svakim korakom ruka joj se trza u Džuditinoj. Kad bi je Džudit pustila, možda bi potonula ispod površine trave. Izgubila bi se i nikad je ne bi našli. Važno je – presudno – da se drži za tu ruku. Nikad je ne sme pustiti. Zna da je ispred njih njen brat. Hamnetova glava ritmički iskače iz trave. Kosa mu je boje zrelog žita. Skakuće po livadi, ispred njih, kao zec, kao kometa.

Potom je Džudit u gomili sveta. Noć je, hladno je; svetiljke sjajem probijaju ledeni mrak. Misli da je to proslava Sretenja gospodnjeg. Ona je i u gomili i *iznad* nje, na nečijim snažnim ramenima. Njen otac. Noge su joj oko njegovog vrata, a on je drži za skočne zglobove; zavukla je ruke u njegovu kosu. Ima gustu, tamnu kosu, kao Suzaninu. Malim prstom dira srebrnu alku u njegovom levom uhu. On se zbog toga smeje – oseća tutnjavu tog smeha, kao oluju, kako prelazi iz njegovog tela u njeno – i trese glavom, a ona naušnica je lupka po noktu. Tu je i njena majka, tu su i Hamnet i Suzana, i njena baba. A otac je izabrao Džudit da je podigne na ramena, samo nju.

Onda veliki blesak svetlosti. Mangali su jarki i žežu oko drvene platforme, uzdignute na njen nivo dok je na očevim ramenima. Na platformi su dva čoveka u zlatnoj i crvenoj odeći s mnogo rojti i traka; na glavi su im visoki šeširi, a lica su im bela kao kreda, s nagaravljenim obrvama i nacrvenjenim usnama. Jedan ispušta visok, otegnut krik i baca zlatnu loptu na drugoga; ovaj se baca na ruke i hvata loptu stopalima. Otac pušta njene gležnjeve da bi aplaudirao i Džudit se hvata za njegovu glavu. Prestravljena je da ne padne, da se ne svali unazad s njegovih ramena, u ljudsku vrevu, nemirnu svetinu što zaudara na ljuske krompira, na mokrog psa, na slatkiše i kestenje. Krik onog čoveka pobudio joj je strah u srcu. Ne sviđaju joj se mangali; ne sviđaju joj se zupčaste obrve onog čoveka; ne sviđa

joj se ništa od svega toga. Počinje tiho da plače, suze joj teku niz obraze i smiruju se kao biseri u očevoj kosi.

Suzana i njena baba Meri još nisu kod kuće. Meri je zastala da razgovara s nekom parohijankom: sa oklevanjem razmenjuju komplimente, tapšu jedna drugu po ruci, ali Suzanu to ne zavarava. Ona zna da ta žena ne voli njenu baku; ta žena ne prestaje da gleda oko sebe, da se osvrće preko ramena, pitajući se da li je neko vidi da razgovara s Meri, ženom osramoćenog rukavičara. Suzana zna da ima mnogo ljudi u gradu koji su nekad bili njihovi prijatelji, a sad prelaze na drugu stranu ulice da ih izbegnu. To se dešava već godinama, ali otkad je deda platio globu zato što ne dolazi u crkvu, mnogi su odustali i od tobožnje uljudnosti, pa prolaze pored njih i ne pozdravljaju ih. Suzana vidi kako je njena baba stala tako da zapreči toj ženi put, tako da ova ne može da prođe, ne može da izbegne razgovor s njima. Sve Suzana vidi. To saznanje je peče iznutra, ostavlja crne, sagorele belege.

Džudit leži sama u krevetu, otvara i zatvara oči. Ne shvata šta se dešava sa ovim danom. U jednom trenutku su Hamnet i ona povlačili uzice pred mačićima – motreći da ne naiđe baka, jer je Džudit imala zaduženje da isecka drva za potpalu i izglanca sto dok Hamnet radi domaće zadatke – a onda je iznenada osetila slabost u rukama, bol u leđima, peckanje u grlu. Ne osećam se dobro, rekla je bratu, a on je podigao pogled s mačića, ka njoj, i prešao pogledom po njenom licu. A sad je na ovom krevetu i nema pojma kako je tu dospela ni kuda je Hamnet otišao ni kad će joj se majka vratiti ni zašto nikoga nema.

Služavka odugovlači: bira kasno pomuzeno mleko na pijaci, flertuje s mlekadžijom za tezgom. Vidi, vidi, kaže on, i ne pušta

kablicu. Oh, odgovara služavka i vuče za dršku. Zar nećeš da mi daš? Da ti dam šta?, kaže mlekadžija podigavši obrve.

Agnes je završila s prikupljanjem meda, pa uzela vreću i zapaljeni ruzmarin, i zaputila se ka roju pčela. Pokupiće ih u vreću i vratiće ih u košnicu, ali blago, sasvim blago.

Otac je na dva dana jahanja daleko, u Londonu, i baš u ovom trenutku prolazi kroz Bišopsgejt ka reci, gde namerava da kupi jednu od onih beskvasnih lepinja pečenih na roštilju, koje prodaju na tamošnjim tezgama. Danas je strašno gladan; probudio se gladan, a pivo i ovsena kaša za doručak, kao ni pita za ručak nisu ga zasitili. Pažljiv je s novcem, drži ga uz sebe, nikad ne troši više nego što mora. Zbog toga ga mnogo zadirkuju oni sa kojima radi. Ljudi za njega govore da ima vreće zlata skrivene pod daskama patosa tamo gde stanuje: čuje ih i smeši se. To, naravno, nije tačno: sve što zaradi šalje kući u Stratford, ili nosi sa sobom, umotano i smešteno u bisage, ako nekuda putuje. Ali ipak ne troši ni groš osim ako to nije neophodno. A danas je popodnevna lepinja apsolutna potreba.

Uz njega korača jedan muškarac, zet njegovog stanodavca. Taj čovek ne prestaje da priča još otkad su izašli iz kuće. Hamnetov otac samo povremeno sluša šta ovaj govori – nešto o netrpeljivosti prema tastu, o neisplaćenom mirazu, o neodržanom obećanju. Umesto da sluša, on razmišlja o tome kako sunce doseže dole, poput merdevina, kroz uzane razmake između zgrada, da osvetli kišom glaziranu ulicu, o lepinji koja ga čeka pored reke, o mirisu na sapun i lepršanju rublja okačenog iznad njegove glave, o svojoj ženi, načas, o tome kako joj se lopatice na leđima sretnu i razdvoje kad podigne svoju gustu kosu da je umota i pričvrsti, o šavu pri vrhu čizme, koji je izgleda popustio, pa će morati da ode kod obučara i da mu

plati, možda kad pojede lepinju, čim se otarasi gazdinog zeta i njegovog svadljivog brbljanja.

A Hamnet? On ponovo ulazi u uzanu kuću, sagrađenu u razmaku, u praznini. Sad je siguran da su se drugi vratili. Džudit i on više neće biti sami. Biće tu neko ko će znati šta da radi, neko ko će preuzeti ovu situaciju, neko ko će mu reći da je sve u redu. Zakorači unutra, pusti vrata da se sama za njim zatvore. Doziva, viče da se vratio, da je kod kuće. Zastaje, čeka odgovor, ali nema ničeg: samo tišina.